

Omaishoidon tuen palkkioiden korottaminen ja omaishoidon tuen saamisen helpottaminen sekä ennaltaehkäisevän tukiluokan laajentaminen kaiken ikäisiin hoidettaviin

Keskustan hyvinvointialueen aluevaltuutetut ovat laatineet 27.9.2022 valtuustoaloitteen, jossa aloitteen allekirjoittaneet aluevaltuutetut esittävät, että Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella omaishoidon tuen palkkioita korotetaan tuntuvasti sekä omaishoidon tuen saamista helpotetaan. Lisäksi valtuutetut pyytävät tarkastelemaan, voidaanko ennaltaehkäisevää tukipalkkiota laajentaa iäkkäitä ihmisiä hoitavista myös muun ikäisiä hoitaviin ja voimmeko siten välttyä raskaammilta palveluilta.

Omaishoidon tuki on tärkeä palvelu Siun sotelle ja omaishoitajat tekevät erittäin arvokasta tehtävää. Vuonna 2022 omaishoidon eri asiakkaita Siun soten palveluissa oli vajaat 1700 ja noin 1600 eri hoitajaa sai omaishoidon tuen palkkiota. Omaishoidon tuki on sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, joka perustuu omaishoidon tuesta annettuun lakiin (937/2005) ja siihen tehtyihin muutoksiin sekä Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen – Siun soten hyväksymiin omaishoidon tuen myöntämisen perusteisiin ja palkkioluokkiin. Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen palvelu, johon ei ole subjektiivista oikeutta. Omaishoidon tuen palvelulla tarkoitetaan kokonaisuutta, joka koostuu hoitajalle maksettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta sekä hoitotehtävää tukevista sosiaali- ja terveystalouksista, kuten esimerkiksi hyvinvointi- ja terveystarkastuksista sekä valmennuksesta. Omaishoidon tuen palveluissa hoidettavalla on oikeus saada hyvää huolenpitoa ja hoivaa omaishoitajan antamana sekä hoitajan vapaan aikana hoidettavan palvelutarpeen mukaisesti. Omaishoidettavan ja tarvittaessa omaishoitoperheen kanssa laaditaan sosiaalihuoltolakiin perustuen asiakas- ja toteuttamissuunnitelma ja palvelusta tehdään päätös. Hoitajan kanssa tehdään toimeksiantosopimus, jossa sovitaan esimerkiksi palkkion määrästä ja muista hoitoon kuuluvista sopimuksellisista asioista.

Pohjois-Karjalan Hyvinvointialueen aluehallitus on vahvistanut 19.9.2022 §17 omaishoidon tuen myöntämisen perusteet vuodelle 2023. Omaishoidon tuesta maksettavien palkkioiden määrästä ja alimmista hoitopalkkiosta säädetään omaishoidon tuesta annetun lain 5 §:ssä. Lain 6 §:n mukaan hoitopalkkiota tarkistetaan kalenterivuositain työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitettulla palkkakertoimella. Siun sotessa omaishoidon tuessa käytetään neljää eri palkkioluokkaa ja näiden lisäksi käytössä on ns. epävirallinen tukiluokka, ennaltaehkäisevä tuki. Vuodelle 2023 omaishoidon tuen palkkioon ja ennaltaehkäisevään tukiluokkaan tehtiin toimialuejohtajan päätöksellä 21.12.2022 lakiin perustuvat indeksikorotukset. Muita muutoksia varsinaisiin hoitopalkkioihin tai niiden määriin ei tehty, mutta vapaiden järjestämisen mahdollisuuksiin vaikutettiin indeksikorotuksia enemmän, ja muun muassa sijaishoidon käytöstä poistettiin omavastuun periminen tukemaan lakisääteisen vapaan toteutumista (aluehallitus 19.9.2022 § 17). Vapaan muotona käytetyn palvelusetelin arvoja nostettiin (aluehallitus 29.9.2022 § 141). Omaishoidon tuen talousarviovalmistelussa Siun sotessa huomioitiin, että terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) oli saman aikaisesti valmistelussa sosiaali- ja terveysministeriön (STM) toimeksiannosta selvitystyö, jossa THL:n tehtävänä oli selvittää omaishoidon tuen myöntämisperusteiden nykytilannetta ja yhtenäistämismahdollisuutta sekä laatia tekemänsä selvityksen pohjalta ehdotuksen kansallisiksi omaishoidon tuen myöntämisperusteiksi. Siun sotea kuultiin asiassa.

THL tekemä selvitystyö on nyt valmistunut. THL ehdottaa loppuraportissaan omaishoidon tuen myöntämisen perusteiden yhtenäistämistä, kolmea tukiluokkaa ja yhtä kevyen tuen luokkaa. Mikäli THL:n ehdotus etenee, omaishoidon tukeen tarvitaan lakimuutos. Siun soteen ehdotus vaikuttaisi käytännössä

siten, että tällä hetkellä 1. palkkioluokassa olevia omaishoitajia siirtyisi 2. palkkioluokkaan ja yhä useammalle omaishoidon tuen hakijalle tulisi myönnettäväksi 1. palkkioluokka. THL:n ehdotus tarkoittaisi Siun sotelle tulevana vuosina merkittävää omaishoidon tuen asiakasmäärän kasvua sekä taloudellista ponnistusta, sillä suurin osa Siun soten omaishoidon tuen asiakkaista on tällä hetkellä luokassa 1. joista hyvin iso osa siirtyisi luokkaan 2.

Siun sotessa omaishoitoon varatut määrärahat ovat ylittyneet vuosittain, siitakin huolimatta, että asiakasmäärää eikä henkilöstöä ole lisätty. Nyt vuodelle 2023 omaishoidon tuen palveluun on osoitettu tavanomaista suurempi määräraha. Vuoden 2023 määrärahalisäyksen avulla omaishoidon tuen asiakasmäärää/peittävyttä pyritään maltillisesti kasvattamaan. Asiakasmäärän kasvu ja palvelun saatavuus ovat olleet Siun soten ja ikäihmisten palvelujen toimialueen strategisena tavoitteena haastavasta taloustilanteesta huolimatta.

Vuodelle 2023 osoitettua määrärahaa on tarkoitus käyttää maltillisen asiakaskasvun lisäksi omaishoidon palvelukokonaisuuden parantamiseen. Määrärahaa tarvitaan aikaisempia vuosia enemmän lakisääteisten vapaiden järjestämiseen, jossa palvelun tuottamisen kustannukset ovat selkeästi kasvaneet huomioiden, että lähes kolmasosa omaishoitajista ei käytä heille kuuluvaa vapaa-oikeuttaan. Mikäli nämä omaishoitajat ryhtyvät käyttämään heille kuuluvaa vapaata, johon jaksamisen näkökulmasta heitä kannustamme, palvelunjärjestäjän on vapaa tällöin järjestettävä ja vapaista aiheutuviin kustannuksiin varauduttava. Lisäksi omaishoitoperheiden asiakas- ja toteuttamissuunnitelmia tarvitaan ottaa käyttöön ja päivittää suunnitelmalla olevia palveluja ajantasaisiksi.

Sosiaalihuoltolaki määrittää, että omaishoidossa tulee olla niin asiakas- kuin toteuttamissuunnitelma ja tähän saakka kahta erillistä suunnitelmaa ei ole tehty johtuen muun muassa asiakastietojärjestelmän puutteista sosiaalipalvelujen kirjaamisen alustana. Vuonna 2023 määrärahaa tullaan käyttämään osin henkilöstön lisäämiseen. Hyvinvointialueelle tarvitaan sosiaali- ja asiakasohjaajia hoitamaan sosiaalihuoltolain mukaista omatyöntekijän tehtävää omaishoidossa. Omatyöntekijä vastaa omaishoidon asiakkaan palvelujen tarpeen arvioinnista ja suunnitelman ajantasaisuudesta, ollen viranhaltija, joka tuntee omaishoitoperheen tilannetta sekä huolehtii asiakkaan palvelukokonaisuudesta hoitajaa unohtamatta.

Omatyöntekijää tehtävässään tukee omaishoidon keskus. Keskustoimintaa on kehitetty yhteistyössä tulevaisuuden sotekeskushankkeen kanssa. Keskuksessa panostetaan tavoitettavuuteen palvelun ammattilaisia, omaishoitoperheitä sekä yksityisiä toimijoita. Omaishoitoperheille on laadittu kyselyt vuosittain, sillä heidät on haluttu ottaa mukaan kehittämään palvelua tarkoituksenmukaiseksi ja vaikuttavaksi. Kyselyjä on tehty satunnaisotannalla ja välillä kyselyllä on tavoitettu kaikki omaishoitoperheet. Kyselyissä on ilmennyt useiden vuosien ajan, että omaishoitajat ovat kokeneet saavansa liian vähän tukea tehtävänsä. Nyt marraskuussa 2022 toteutettu kysely osoitti, että hoitajien tuen määrää on saatu lisättyä omaishoitokeskuksen myötä, sillä 88 % omaishoitokeskukseen yhteyttä ottaneista koki tulleen autetuksi. Omaishoitokeskus itsessään ei pysty vastaamaan sosiaalihuoltolain vaatimuksiin ja palveluprosessia on edelleen syytä kehittää, muun muassa hakemusten käsittelyajat ovat olleet kohtuuttoman pitkiä. Omaishoidon vireille tulon ja palvelutarpeen välinen aika on vaihdellut liiaksi maantieteellisestä alueesta riippuen. Käsittelyaikoihin tullaan kiinnittämään erityistä huomioita ja yhdenvertaistamaan alueellisia käsittelyaikoja. Kaikki edellä mainitut kehittämisen kohteet vaativat merkittävää taloudellista panostusta, jotka tulee saattaa kuntoon. Näitä kehittämiskohteita edistämällä helpotamme omaishoidon tuen palvelun saantia ja toimimme palvelussa lain velvoitteita täyttäen. Yllä lueteltujen kehittämiskohteiden valinnassa on huomioitu kansalliset ja Siun soten strategiset tavoitteet

sekä kuultu omaishoitajia. Marraskuussa 2022 lähetettyyn omaishoidon kyselyyn vastasi reilut 430 omaishoitoperhettä. Kysely lähetettiin kaikille omaishoidon asiakkuuksissa oleville eli 1400 omaishoitoperheelle.

Siun sote käyttää omaishoidon tuen lisäksi ennaltaehkäisevää tukea ja kehittää tätä tukea omaishoidon tuen rinnalla. Ennaltaehkäisevän tuen avulla mahdollistetaan iäkkäiden kotona asumista valtakunnalliset painotukset huomioiden. Tuki on ensisijaisesti heille, joilla ei täyty nykyiset Siun soten omaishoidon tuen myöntämisen perusteet, mutta asiakkailla on säännöllisen kotihoidon palvelujen tarve, jota voidaan myöhentää maksamalla tukea henkilölle, joka sitoutuu auttamaan asiakasta suunnitelman mukaisissa palveluissa määräajan. Vaikka ennaltaehkäisevä tuki painottuu iäkkäiden kotona asumisen edistämiseen, voi tukea hakea kaiken ikäiset. Kaikki saapuneet hakemukset käsitellään ja palvelutarpeet arvioidaan. Viranomaisen arvioidessa ennaltaehkäisevän tuen mahdollisuutta, on tärkeää huolehtia, että asiakkaalle tulee ensisijaisesti turvattua asiakkaan tarvitsemat sosiaalihuollon palvelut palvelutarpeeseen perustuen. Ennaltaehkäisevä tuki on toissijainen, ja sitä ei makseta päällekkäin säännöllisen kotihoidon tai siihen rinnastettavan säännöllisen palvelun kanssa. Kaikille ennaltaehkäisevän tuen asiakkaille tulisi pystyä nimeämään omatyöntekijä, sillä asiakkaan hoitoisuus ennaltaehkäisevän tuen saajana täyttää säännöllisen kotihoidon myöntämisen perusteet ja tuen tarkoituksenmukaisuutta on seurattava. Omatyöntekijöitä ei ole ollut tähän saakka nimettäväksi. Riittävä henkilöstömäärä ja nykyaikaiset sähköiset järjestelmät auttavat ennaltaehkäisevän ja omaishoidon tuen saatavuuden parantamisessa ja saamisessa.

Kiitämme saamastamme valtuustoesityksestä ja mielenkiinnosta omaishoidon tuen palvelua, palkkiota ja ennaltaehkäisevää tukea kohtaan. Tulemme aktiivisesti seuraamaan, kuinka omaishoidon tuen palkkiot, tukiluokat ja myöntämisen perusteet etenevät kansallisessa keskustelussa ja ellei yhteisiä palkkioita tukiluokkia ja perusteita tulla lähivuosina määrittämään, otamme nämä tarkasteluun hyvinvointialueellamme. Pelkästään jo mahdollinen lakimuutos voi kaikkine käsittelyineen viedä muutamia vuosia aikaa. Tässä vaiheessa näemme, että palkkioiden korottaminen ei ole omaishoidon kehittämistarpeet, omaishoidon palvelukokonaisuus sekä THL tekemä ehdotus huomioiden mahdollista, vaikka määrärahaa on käytössämme aikaisempia vuosia enemmän. Keskitymme vuonna 2023 ensisijaisesti parantamaan omaishoidon tuen palvelukokonaisuutta ja lakisääteisyttä valittujen kehittämiskohteiden mukaisesti. Kehittämällä omaishoidon palvelua, huomiomme meille erittäin tärkeän kohderyhmän, omaishoitajat ja hoidettavat, joilla on oikeus saada palkkion lisäksi omaishoitoon kuuluvat palvelut sekä riittävä tuki vapaineen. Tulemme tarkastelemaan myös ennaltaehkäisevää tukea. Ennaltaehkäisevän tuen perusteiden täyttävät asiakkaat eivät näy omaishoidon tuen asiakasmäärässä, eivätkä nouse valtakunnalliseen vertailutilastoon. Asiakkuudessamme on noin 200 ennaltaehkäisevän tuen asiakasta, joiden kotona asumisen mahdollisuuksia tuemme, ja ilman ennaltaehkäisevää tukea, nämä asiakkaat olisivat säännöllisen kotihoidon asiakkuudessa palvelujen tarpeen ollessa kotihoidon perusteet täyttäviä. Omaishoidon tuen lain uusiminen THL:n ehdotukseen viitaten antaisi vastauksia myös Siun soten ennaltaehkäisevään tuen tulevaisuuteen.

Liite Valtuustoaloite, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, keskustan valtuustoryhmä
Omaishoidon tuen vahvistetut palkkiot vuodelle 2023
Omaishoidon tuen myöntämisen perusteet
Omaishoidon tuen kansalliset myöntämisperusteet – THL:n ehdotus

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145176/URN_ISBN_978-952-343-927-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lisätietoja

Eija Rieppo, toimialuejohtaja, Ikäihmisten palvelujen toimialue, puh. 013 330 4510

Marke Varis, palvelujohtaja, Arjen tukipalvelut, puh. 013 330 7134